

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Boeken (en zo)

De emoties tussen ons – Hoe cultuur onze emoties bepaalt

Batja Mesquita (2024). Borgerhoff & Lamberts. 300 pp., € 27,50
ISBN 9789464778106

Liesbet Monballiu

Hebben we in wezen allemaal dezelfde emoties? Deze vraag vormt het vertrekpunt van dit boek. Tot eind jaren tachtig werd algemeen aanvaard, en gevonden in onderzoek, dat emoties biologisch bepaald, en dus universeel en cultuuroverstijgend zijn. Maar zodra ook niet-westerse culturen werden betrokken bij emotieonderzoek, hield dat uitgangspunt geen stand.

Batja Mesquita is sociaal psycholoog, emotieonderzoeker en pionier op het gebied van culturele psychologie. Ze is hoogleraar Psychologie aan de Katholieke Universiteit Leuven, directeur van het Centrum voor Sociale en Culturele Psychologie aan de KU Leuven, en internationaal erkende autoriteit op het gebied van culturele verschillen in emoties.

Ze brengt een boeiend verhaal over haar onderzoek dat zich richt op de rol van emoties over verschillende culturen heen. Het boek verweeft antropologisch en psychologisch onderzoek met verhalen van mensen uit verschillende culturen, wat het tot een rijke leeservaring maakt. Wie emoties echt wil begrijpen, dient ze te benaderen vanuit een relationeel en cultureel perspectief.

In het voorwoord vertelt Mesquita hoe ze opgroeide in een Nederlands-Joodse familie, met ouders die tijdens de Tweede

Wereldoorlog moesten onderduiken. Als kind voelde ze dat de emoties van haar (groot)ouders geworteld waren in traumatische ervaringen. Later ging ze buiten Nederland wonen, werken en reizen. Ze merkte hoe haar eigen, als vanzelfsprekend ervaren emoties, sterk cultureel bepaald waren. Deze bevindingen vormden de voedingsbodem van haar academisch werk.

Het boek bestaat uit acht hoofdstukken en leest als een ontdekkingsstocht. Mesquita neemt de lezer mee op pad doorheen verschillende culturen. Gaandeweg verruimt ze de blik en het denken over emoties.

Het eerste hoofdstuk beschrijft de eerste emotieonderzoeken. Deze werden op basis van gelaatsherkenning en emotiewoorden uitgevoerd. Psychologen waren op zoek naar een aantal universele emoties die aangeboren zouden zijn. Onderzoek hierover werd tot eind jaren tachtig vooral uitgevoerd in WEIRD-culturen: *Western, Educated, Industrialized, Rich en Democratic*. In deze culturen staat het individu centraal en wordt veel belang gehecht aan authenticiteit en zelfexpressie. Emoties worden hier gedefinieerd als innerlijke toestanden die gedrag en cognitie veroorzaken. Bij interviews in Japan bleken respondenten moeite te hebben met de vragen die gesteld werden. Ze kwamen immers voort uit een westerse opvatting over emoties.

In hoofdstuk 2 introduceert Mesquita twee modellen om naar emoties te kijken: het westerse MINE-model (*Mental, Inside, Essentialist*) en het wereldwijd breder van toepassing zijnde OURS-model (*Outside, Relational, Situated*). Het MINE-model beschouwt emoties als mentale, intern beleefde processen die identiek zijn over

situaties heen. De film *Inside out* (Docter, 2015) weerspiegelt dit westers perspectief. Het OURS-model plaatst emotionele ervaringen buiten het individu. Emoties zijn, vanuit dit model, verbonden aan onze positie in de wereld, onze relatie met anderen en aan de socioculturele omgeving waarin we ons bevinden. Emoties krijgen betekenis binnen de interacties in een specifieke cultuur. Wie ervan uitgaat dat emoties zich tussen mensen afspelen, kan een vraag over de intensiteit van de subjectieve beleving minder goed plaatsen. Mesquita illustreert de OURS-benadering uitgebreid aan de hand van interviews en onderzoek. Japanners bijvoorbeeld, gebruikten in eyetrackingstudies meer sociale context, door tussen mensen heen en weer te kijken. Amerikanen focusten dan weer op een persoon om emoties van een centraal figuur af te leiden. Turkse en Surinaamse deelnemers koppelden emoties vaker aan status, eer of onderlinge verhoudingen dan aan persoonlijke gevoelens.

Mesquita benadrukt dat culturen niet homogeen of statisch zijn, en toont hoe verschillend emoties kunnen zijn binnen het universum van culturen. Hoewel veel emotionele ervaringen kenmerken van beide modellen bevatten, bestaat er wel een wezenlijk cultureel verschil in de locus van emoties.

Hoofdstuk 3 bespreekt hoe kinderen worden gesocialiseerd in deze emotionele modellen. In westerse gezinnen leren kinderen de aandacht naar binnen te richten: Wat voel ik? Wat wil ik? Ouders helpen hen bij het benoemen en begrijpen van innerlijke gevoelens. Javaanse moeders bijvoorbeeld, moedigen kinderen aan hun emotionele gedrag af te stemmen op sociale normen. Zo dienen kinderen zich beleefd en terughoudend op te stellen in het bijzijn van vreemden of ouderen. Als kinde-

ren hiertegen zondigen, volgt er publiekelijke vernedering zodat de kinderen zich schamen. In sommige gemeenschappen is de consensus dat een kind zich goed moet voelen over zichzelf, in andere gemeenschappen is er consensus over de waarde van schaamte, angst of kalmte. Dat is voornamelijk in contexten waarin gehoorzaamheid waardevol wordt bevonden. Mesquita benadrukt dat het opwekken van een emotie op zichzelf noch goed noch slecht is, maar enkel te begrijpen is binnen de culturele bedding.

Hoofdstuk 4 en 5 beschrijven hoe emoties zoals boosheid en schaamte in verschillende culturen verschillende gedaanten aannemen. De fysiologische en neurologische reacties kunnen verschillen, evenals de morele en sociale consequenties van het tonen of onderdrukken van een emotie. Zo heeft boosheid in een individualistische cultuur een andere functie dan in een cultuur waarin harmonie of eer centraal staan. Boosheid is 'juist' in culturen waarin kinderen voor zichzelf moeten opkomen, maar 'fout' in culturen waarin het belangrijk wordt gevonden dat kinderen zich aanpassen aan de wensen van de gemeenschap. De expressie en interpretatie van dezelfde emotie variëren naargelang de culturele waarden. Binnen elke cultuur krijgen ze vorm in het licht van dominante doelen en sociale idealen.

Hoofdstuk 6 staat in het teken van emotiewoorden, die ons binnen een groep in staat stellen met anderen te communiceren over een gedeelde werkelijkheid. Maar een woord als schaamte of liefde kan in een andere taal of cultuur een andere betekenis, intensiteit of morele connotatie hebben. Mesquita waarschuwt voor simplistische vertalingen. Je mag er niet van uitgaan dat je een emotie begrijpt omdat je die kan vertalen naar het Nederlands. Als je dat wel doet, riskeer je de Nederlandse

betekenis van de emotie te projecteren. Emotionele communicatie vereist niet alleen talenkennis, maar ook inzicht in de culturele realiteit waarin die emotie betekenis krijgt.

Hoofdstuk 7 behandelt de vraag of immigranten emoties van de nieuwe cultuur kunnen verwerven. Dit blijkt mogelijk, maar het proces verloopt traag. Het blijkt drie generaties te kosten voordat de emoties van immigranten en hun nakomelingen niet meer te onderscheiden zijn van de dominante cultuur.

In het slothoofdstuk pleit Mesquita voor een OURS-perspectief als brug tussen culturen. Culturele verschillen in emoties kunnen misverstanden veroorzaken, maar bieden tegelijk kansen tot verbinding. Emoties weerspiegelen de waarden van een samenleving. Door die waarden te begrijpen, kunnen we emoties van anderen beter plaatsen en ons openstellen voor andere vormen van mens-zijn. Wie uitgaat van relationele emoties, heeft minder nood om emoties 'los te laten' of 'te uiten'. Zoals Mesquita stelt: een Japanner of Taiwanees begrijpt mogelijk niet wat je bedoelt met 'je hart luchten', omdat emotie daar niet van binnen komt, maar tussen mensen ontstaat. Ze suggereert een film te maken die van dit principe uitgaat, met als mogelijke titel: *Outside in*.

Het boek eindigt met praktische suggesties over hoe we in een transculturele wereld in dialoog kunnen gaan en onze

blik kunnen verruimen: luister met een open geest, stel vragen en wees je bewust van je culturele bril. Emotioneel begrip begint bij het besef dat onze vanzelfsprekendheden cultureel gevormd zijn.

Dit boek draagt een verbindende boodschap uit. Hulpverleners worden aangemoedigd om de emotionele beleving van cliënten steeds te verbinden met hun socioculturele context. Het nodigt uit tot een houding van nederigheid en actief afstemmen op gevoelens en ervaringen. Voor systeemtherapeuten en -counselors sluit dit aan bij de basishouding en ethisch-relatieve positionering: de ander met respect, gepaste nieuwsgierigheid en met bewustzijn van het eigen referentiekader ontmoeten.

Het systemisch werken wordt weleens vergeleken met het op reis gaan met cliënten, met de therapeut als antropoloog. Een beeld dat aansluit bij de kern van dit boek.

Liesbet Monballiu is psycholoog en gezinstherapeut. Ze is werkzaam in groepspraktijk Jaspis, Dilbeek en als inhoudelijk teamcoach bij Tonuso Jette. Ze is verbonden aan Rapunzel als opleider. E-mail: liesbetmon@hotmail.com

Referentie

Docter, P. (Director). (2015). *Inside out* [Film]. Pixar Animation Studios; Walt Disney Pictures.

<https://doi.org/10.5553/ST/092436312025037004009>